

Fundació "la Caixa"

L'ESTRELLA DE MIRO

RESTAURACIÓ
EN VIU DEL TAPÍS

CaixaForum Barcelona

Del 28 de març al 21 de maig de 2022

L'entitat trasllada temporalment a CaixaForum Barcelona l'obra monumental que va encarregar a Joan Miró i de la qual va sorgir la icònica estrella mironiana que forma l'emblema de l'entitat

La Fundació "la Caixa" exposa per primera vegada en quatre dècades el seu tapís de Miró per restaurar-lo a la vista del públic

- CaixaForum Barcelona exposarà durant dos mesos el tapís que Joan Miró i l'artista tèxtil Josep Royo van crear per a "la Caixa" el 1980. Serà la primera oportunitat pel gran públic en gairebé 40 anys de contemplar aquesta obra, un dels set tapissos monumentals que va fer Miró, i la primera vegada que se'n veu també el revers.
- Sota el títol de *L'estrella de Miró*, el projecte proposa que el públic pugui veure en viu la restauració d'aquesta obra emblemàtica i conèixer així el seu procés de creació, la importància de l'art tèxtil en la trajectòria de Miró i els processos de conservació i restauració d'una obra d'art.
- A finals dels setanta, la llavors anomenada Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears va decidir renovar la imatge de l'entitat i Joan Miró va ser l'escollit per fer-ho. L'encàrrec es va convertir en aquesta obra de grans dimensions, que es va exposar al Museu de la Ciència (avui, CosmoCaixa) fins al 1984, any en què es va traslladar al vestíbul de la seu central de l'entitat, on només els seus treballadors i visitants l'han pogut apreciar aquests últims 38 anys.

L'estrella de Miró. Restauració en viu del tapís. Organització i producció: Fundació "la Caixa". Lloc: CaixaForum Barcelona (av. de Francesc Ferrer i Guàrdia, 6-8). Horari: Oberta a partir del 28 de març, a les 16 h. De dilluns a divendres, de 16 a 20 h. Caps de setmana i festius, de 10 a 20 h

 [@FundlaCaixaCAT](https://twitter.com/FundlaCaixaCAT) [@CaixaForum_CAT](https://twitter.com/CaixaForum_CAT) [#EstrellaMiróCaixaForum](https://twitter.com/EstrellaMiróCaixaForum)

Barcelona, 28 de març de 2022. La directora general adjunta de la Fundació "la Caixa", Elisa Durán; la directora de CaixaForum Barcelona, Mireia Domingo, i la conservadora científica de la Fundació "la Caixa", Anna Vila, han presentat avui a CaixaForum Barcelona el projecte de restauració en viu de l'obra *Tapís*, que Joan Miró i l'artista tèxtil Josep Royo van crear per a "la Caixa" el 1980.

© Francesc Català-Roca

Amb el títol de *L'estrella de Miró*, aquest projecte proposa que el públic pugui contemplar per primera vegada en 38 anys aquesta obra de Miró i, a la vegada, comprendre'n el procés de creació assistint en directe a la seva restauració. Els visitants podran conèixer la història de l'estrella mironiana que forma l'emblema de l'entitat i observar la rehabilitació de les fibres del tapís per entendre com els afecten les condicions ambientals.

A finals de la dècada dels setanta, la llavors anomenada Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears va assumir la necessitat d'unificar i millorar la imatge de l'entitat. Va ser llavors quan va néixer la marca "la Caixa" i també quan es va decidir encarregar a l'agència nord-americana Landor la renovació de la imatge. A finals del 1979 es va decidir apostar per utilitzar la creació d'un artista, i Joan Miró (1893-1983) va ser l'escollit.

L'encàrrec corporatiu es va convertir en l'obra monumental *Tapís*, que es va exhibir per primera vegada el novembre del 1980 a l'exposició *Joan Miró. Obra gràfica*, al Centre Cultural de la Casa Macaya de Barcelona. La gran posada de llarg del tapís va ser la inauguració del Museu de la Ciència (avui CosmoCaixa) el 2 de juny de 1981. Va estar exposat a l'entrada del centre fins al 1984, any en

què es va traslladar al vestíbul de la nova seu central de l'entitat, a l'avinguda Diagonal. Hi ha estat penjat de manera ininterrompuda durant aquests últims 38 anys, on només els treballadors i els visitants l'han pogut apreciar tot aquest temps.

El *Tapís* de la Fundació "la Caixa" té 5 metres de llarg per 2 d'alt i un pes de més de 200 quilos, i els materials principals de què està fet són la llana, el cotó i el cànem. Es tracta d'un dels 7 grans tapissos que Miró va fer durant els anys setanta en una de les seves últimes aventures expressives, en col·laboració amb l'artesà tèxtil Josep Royo.

L'experimentació és un element intrínsec a l'obra de Joan Miró. La seva curiositat innata el va portar més enllà de la pintura i a assajar nous territoris com el *collage*, l'escultura en bronze, el gravat o, fins i tot també, l'obra tèxtil. Lluny d'una

© Francesc Català-Roca

reproducció de les seves obres en tapís, l'artista perseguia trobar l'equivalència tèxtil al seu llenguatge. Els tapissos monumentals van ser elaborats segons la tècnica experimental que Joan Miró va desenvolupar amb el tapisser tarragoní Josep Royo, en la qual les llanes de diferents gruixos i els nusos en cabellera configuren obres que combinen les formes rectes i les corbes amb els colors i els grafismes més genuïns de Miró.

El 1970, amb la col·laboració de Royo, Miró fa la seva primera obra tèxtil, el *Tapís de Tarragona*, a la qual

el 1972 s'afegiran els *sobreteixims*, a mig camí entre la pintura, el *collage* i la tapisseria. Anys més tard, arran de l'encàrrec d'uns tapissos per a Nova York i Washington —el destruït *Tapís del World Trade Center* (1974) i el gran *Tapís de la National Gallery de Washington* (1977)—, Miró projecta tres tapissos més per a la Fundació Miró (1979), la Fundació "la Caixa" (1980) i la Fondation Maeght (1980), tots, elaborats al teler de La Farinera, a Tarragona.

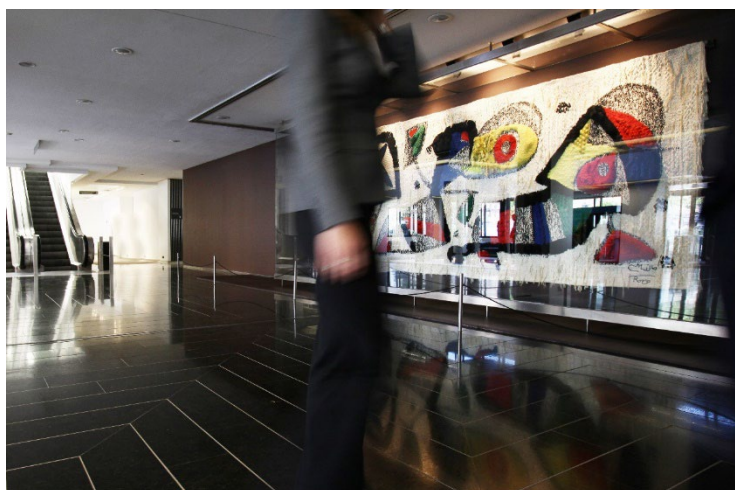

El projecte *L'estrella de Miró*

Després de tot aquest temps, era necessari abordar un procés de restauració de la peça i de renovació de la vitrina que l'acull. Per portar a terme aquesta operació excepcional, la Fundació "la Caixa" ha preparat el projecte específic *L'estrella de Miró*, que inclou el trasllat de la peça fins a CaixaForum Barcelona. A la sala on es restaurarà l'obra s'ha preparat un petit projecte museogràfic, amb imatges, vídeos i textos, que recupera la història del tapís i dona nou valor a la tècnica tèxtil, com també al treball de l'equip de col·laboradors de La Farinera, format sobretot per dones, protagonistes desconegudes quan es parla del tapís.

Serà una oportunitat única perquè el públic pugui contemplar aquesta peça tan emblemàtica —per un temps limitat— i descobrir-ne, per primera vegada, el revers. Els treballs de restauració es portaran a terme en horari d'obertura del centre i es compartiran amb els visitants amb l'objectiu de donar a conèixer processos essencials en la vida d'una obra d'art, però que normalment no són accessibles al gran públic.

Per al trasllat del tapís monumental ha estat necessari construir una estructura metàl·lica que permeti el moviment de l'obra sense retòrcer les fibres. L'estructura permetrà també treballar en la peça per les dues cares simultàniament. S'analitzarà l'estat del tapís per l'anvers i el revers; es descosirà el folre que cobreix el dors de la peça per analitzar i netejar les fibres i s'hi faran diferents treballs, com l'aspiració i la hidratació dels teixits. Un cop finalitzat el projecte, el tapís tornarà al vestíbul dels Serveis Centrals de l'entitat, on s'esposarà en una nova vitrina que permetrà millorar el control de les condicions ambientals d'exhibició.

LA HISTÒRIA DEL TAPÍS

La història d'aquest tapís està lligada plenament a la història de la llavors Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears. A finals dels anys setanta, l'entitat va encarregar als dissenyadors nord-americans Landor Associates, autors de la redefinició de marques com Coca-Cola o Levi's, la creació d'una nova imatge corporativa. Fins llavors, no existia una simbologia única i s'havien arribat a utilitzar fins a cinc logotips simultàniament.

El procés fins a arribar al nou logotip no va ser sempre fàcil. En un primer moment, la idea de Landor d'utilitzar el «concepte Miró» va provocar un cert debat al si de "la Caixa". Després de diverses propostes, el disseny d'un asterisc de vuit puntes, inspirat en l'obra mironiana, va començar a quallar i, a principis del 1980, l'entitat i l'artista van arribar a un acord: Joan Miró pintaria l'esbós per a un tapís que s'exposaria a la seu central.

L'objectiu de l'encàrrec era que Joan Miró, un artista català de projecció internacional, creés una obra a partir d'un element icònic que servís com a imatge corporativa de l'entitat, a l'estil de l'estrella de vuit puntes amb forma d'asterisc.

Les dificultats van continuar quan va arribar el dibuix de Miró. L'artista havia canviar la proposta inicial i havia convertit l'asterisc en una estrella de cinc puntes acompanyada de dos astres de tonalitats mediterrànies. Es van necessitar alguns mesos i un frenètic intercanvi de cartes perquè, finalment, l'estrella de Miró es convertís en el logotip de la institució.

L'encàrrec es va convertir en l'obra monumental *Tapís*, que es va exposar per primera vegada el novembre del 1980 a l'exposició *Joan Miró. Obra gràfica*, al Centre Cultural de la Casa Macaya de Barcelona. En paral·lel, el logotip de "la Caixa" es va començar a utilitzar de forma discreta a finals d'aquest mateix any.

L'autèntica posada de llarg del tapís va ser el 2 de juny de 1981, coincidint amb la inauguració del Museu de la Ciència, avui CosmoCaixa. Aquell dia, el tapís va quedar penjat a l'entrada del museu, on va romandre fins al 1984, que es va traslladar a la que ha estat la seva seu definitiva fins avui: el vestíbul de la seu central de la Fundació "la Caixa", a l'avinguda Diagonal de Barcelona.

D'altra banda, el logotip s'ha consolidat amb el pas dels anys com un cas d'èxit gràcies al seu llenguatge etern, universal i dinàmic, que continua representant els valors culturals i socials de l'entitat.

JOAN MIRÓ, JOSEP ROYO I EL TAPÍS

El tapís que Joan Miró i Josep Royo van crear per a "la Caixa" el 1980 és una obra de gran format que s'emmarca en el període de maduresa de Miró, durant el qual va simplificar el seu llenguatge visual i va aprofundir en l'exploració tècnica i expressiva de la matèria, com, en aquest cas, el teixit. Miró va treballar amb l'artista tèxtil entre 1969 i 1983, any de la mort del pintor.

El tapís posseeix un marcat caràcter icònic del qual es desprèn una depuració formal de l'inconfusible estil de l'artista. Espais buits i composicions figuratives en els quals els diferents elements associats al cosmos, la naturalesa i l'home es posicionen i es relacionen entre ells per transcriure plàsticament els valors de l'existència. El color negre li permetia construir formes i posar èmfasi en l'expressivitat a través dels contrastos que li oferien els pigments de la matèria: groc, blau i vermell.

El tapís, un art amb un llenguatge propi

Durant les primeres dècades del segle xx, en ple desenvolupament industrial, les arts artesanals van experimentar una revaloració important a Europa gràcies a la seva espontaneïtat expressiva i a la seva capacitat per reflectir l'esperit i la vida social dels pobles.

La Mancomunitat de Catalunya va adoptar aquesta cerca de l'equilibri entre tradició i innovació, i el 1914 va fundar l'Escola Superior de Bells Oficis. Tomàs Aymat es va fer càrrec de la secció de tapisseria i pocs anys després va fundar a Sant Cugat la seva pròpia empresa de tapissos i catifes nuades a mà, la Casa Aymat.

Durant la dècada del 1950, la fàbrica va portar a terme un procés d'innovació artística i de transformació tècnica i conceptual a través de Jean Lurçat i Josep Grau-Garriga, que va dotar l'art tèxtil d'un llenguatge propi, reconegut mundialment com a Escola Catalana del Tapís.

La simplificació que oferia la tècnica d'Aubusson —respecte de la tècnica de Gobelinos de la tapisseria tradicional— va permetre deixar de banda els teixits plans i espessos que reproduïen fidelment obres pictòriques i va donar ales a l'experimentació de volums amb materials corrents i a la creativitat d'artistes com Antoni Tàpies, Josep Maria Subirachs, Joan Josep Tharrats o Josep Guinovart.

La creativitat de Miró i el domini de la tècnica de Royo

La curiositat innata de Miró el va impulsar a explorar tècniques d'arrels llunyanes com la ceràmica, l'escultura en bronze i el tapís. De totes les arts en les quals va treballar, l'obra tèxtil és la més tardana.

Josep Royo (1945) va començar a treballar a la fàbrica Aymat a l'edat de 14 anys i va arribar a ser el director tècnic de l'Escola Catalana del Tapís. Quan Miró s'hi va posar en contacte, Royo ja era un artista consolidat que exposava els seus propis tapissos i que havia col·laborat amb altres artistes de l'avantguarda catalana, tot i que en aquest moment només tenia 24 anys.

La seva perícia com a teixidor i la complicitat entre tots dos artistes van permetre a Royo enriquir els plantejaments pictòrics dels cartons de Miró amb la radicalitat que tots dos desitjaven, mitjançant l'exuberància de les textures en diferents relleus i els esfilagarsats de materials molt diversos.

Miró i Royo van treballar junts aprenent tècniques l'un de l'altre i van crear 7 grans tapissos murals i 32 tapissos de petit format, anomenats *sobreteixims*, obres que són a mig camí entre la pintura, el *collage* i el tapís. La Farinera, una antiga fàbrica de Tarragona, es va convertir en l'espai d'experimentació de la majoria d'aquestes peces.

El treball invisible. L'enginyeria d'un tapís

Rere la visió dels creadors artístics del tapís hi ha el treball de les col·laboradores, un equip format sobretot per dones, que va treballar en la confecció de la peça durant mesos; són unes protagonistes sempre desconegudes quan es parla del tapís. L'equip habitual de teixidores estava format per alumnes de tapisseria de l'Escola d'Art de Tarragona: Glòria Malé, Lolita Martí, Maria Dolors Secall, Florita Sánchez i Xavier Rubio.

La tasca de Royo i del seu equip es basava a interpretar l'obra de Joan Miró amb tots els matisos de color, textures i volums, i captar també l'expressió poètica, la

sensibilitat i l'emoció de l'artista. Van saber donar una nova dimensió a la utilització de tècniques tèxtils en un món en què nusos, relleus i gruixos adquirien entitat pròpia.

La confecció d'aquestes peces monumentals requeria uns estudis i uns coneixements enfrontats a uns treballs que, per la seva envergadura, no deixaven de ser experimentals. Escollir la tècnica de la manufactura, el sistema, l'organització del muntatge de l'ordit del teler, els materials..., tot allò presentava unes característiques físiques determinants de pes, mides i necessitats desconegudes fins llavors.

L'enorme teler, amb la bastida incorporada, es va dissenyar especialment per al gran espai de La Farinera i permetia teixir del dret i del revés. L'empresa Filestam de Sabadell va fabricar per a aquests tapissos unes bobines de grans dimensions, amb llana de Nova Zelanda i fil de diversos colors, amb un gruix d'un centímetre de diàmetre. Altres materials utilitzats van ser jute del Pakistan, llanes de diferents gruixos i procedències, cotó, cànem de l'Índia, espart, sisal, cua de cavall i seda oriental.

PROJECTE DE RESTAURACIÓ

Després de 38 anys d'exposició d'aquesta obra tan excepcional al vestíbul de les oficines centrals de la Fundació "la Caixa", es va plantejar la necessitat d'abordar l'estudi i la restauració integral de la peça. Les poques actuacions fetes amb anterioritat s'havien limitat a la part frontal i per primera vegada es podria estudiar l'estat del revers.

El 2019, un estudi previ fet per la Fundació Joan Miró va identificar visualment canvis en els colors de la part del davant respecte del revers, resguardat de la llum. Els teixits responen a les característiques de l'ambient que els envolta amb més sensibilitat que altres materials i, sota condicions desfavorables, es poden deteriorar amb molta més rapidesa: es deformen i perden resistència i propietats, com el color dels acabats.

El projecte preveu treure temporalment el folre del revers per poder arribar a la part posterior de les zones acolorides i fer una restauració exhaustiva per protegir-ne les característiques. També se n'eliminarà l'acumulació de pols i se n'hidrataran les fibres, que amb el temps s'han anat assecant i corren el perill de

trencar-se. Finalment, s'analitzarà la composició dels materials per dissenyar millores estratègiques de conservació i exhibició.

En aquest sentit, els estudis fets prèviament ja van confirmar que la vitrina que ha allotjat el tapís havia quedat obsoleta, de manera que se'n construirà una de nova que permetrà millorar les condicions ambientals per allargar el cicle de vida dels materials.

És previst que tots aquests treballs s'allarguin durant quatre setmanes. Aleshores, l'obra quedarà exposada fins al tancament de l'exposició el 21 de maig. La restauració estarà dirigida per Anna Vila, conservadora científica de la Fundació "la Caixa", a la qual se sumarà la restauradora especialista en tapissos Marina Blanch.

El projecte *L'estrella de Miró* va més enllà de la simple restauració de la peça. S'ha dissenyat un projecte museogràfic per a la sala que acollirà els treballs amb una explicació detallada del context de creació de l'obra, la seva importància artística i la tècnica tèxtil, així com els treballs que s'estan fent a la vista del públic. Els visitants podran, a més, reservar visites comentades que inclouen un diàleg amb l'equip de restauració. També tindrà lloc una conferència sobre «Joan Miró i la poètica del tèxtil» a càrrec de Victoria Combalá.

Fases de la restauració

1. *Retirada del tapís de la seva ubicació actual, trasllat i instal·lació a CaixaForum.*

S'ha dissenyat una estructura metàl·lica per poder traslladar el tapís i restaurar-lo al centre cultural. L'estructura permet penjar-lo amb la biga original de la peça i treballar en el seu anvers i revers.

2. *Conservació curativa.*

S'hi aplicaran tècniques de conservació curativa per detenir processos que malmeten l'objecte i reforçar-ne l'estructura. Les actuacions previstes són:

- Neteja mitjançant microaspiració de l'anvers i el revers.
- Descosida i marcatge dels punts de subjecció de la tela que cobreix el revers de la peça.
- Aplicació de vapor d'aigua (hidratació).
- Aspiració del folre protector del revers.
- Cosida del folre protector del revers.

Paral·lelament es portarà a terme una anàlisi de les fibres i els colors del tapís, tant per la cara del davant com per la del darrere. Es farà una anàlisi comparativa juntament amb la Fundació Joan Miró dels tapissos de totes dues institucions per establir pautes de conservació en totes dues obres.

3. *Conservació preventiva.*

L'obra es traslladarà de nou a la seu central de la Fundació "la Caixa", a una vitrina de nova creació que permetrà millorar el control de les condicions ambientals de l'espai en què descansarà.

La nova vitrina serà estanca però flexible; permetrà manipular l'obra amb facilitat i a la vegada estancarà la pols i garantirà la circulació controlada de l'aire. El vidre tindrà filtres UV i efecte antireflexos, cosa que permetrà una millor experiència d'observació i una millor conservació dels materials davant els efectes de la llum. Així es podran garantir les millors condicions ambientals: una temperatura de 18-21 °C, una humitat del 45-65 % i una llum inferior a 50 lux.

ACTIVITATS A L'ENTORN DE L'ESTRELLA DE MIRÓ

CONFERÈNCIA «JOAN MIRÓ I LA POÈTICA DEL TÈXTIL»

Dimecres 30 de març, a les 19 h

Joan Miró va treballar amb l'artista tèxtil Josep Royo del 1969 al 1983, any de la mort del pintor. El 1980 van crear junts un tapís per a "la Caixa" en què apareix l'estrella mironiana que va servir d'emblema per a l'entitat. En aquesta conferència coneixerem la trajectòria vital i artística de Miró, que es va iniciar en un realisme amb influències cubistes i fauvistes per trobar el seu llenguatge en una abstracció composta de signes i colors purs. Sempre a la recerca de nous mitjans expressius, Miró va experimentar durant la seva maduresa en altres camps com la ceràmica, l'escultura i el tapís. Analitzarem les seves creacions principals en el camp tèxtil i parlarem del seu col·laborador habitual, l'artista Josep Royo.

A càrrec de **Victoria Combalía Dexeus**, historiadora d'art i crítica. Professora d'Història de l'Art a la Universitat de Barcelona, és especialista en Joan Miró, Pablo Picasso i Dora Maar. Ha organitzat més de 50 exposicions en museus nacionals i internacionals, i va ser comissària del pavelló espanyol a la Biennal de Venècia del 1997.

VISITES A L'EXPOSICIÓ

Consultar horaris a caixaforum.org

- Visita comentada per al públic general
- Visita dinamitzada per al públic escolar
- Visita en família
- Visita i diàleg: visita comentada a la restauració en viu del tapís de Joan Miró i posterior diàleg de mitja hora amb la restauradora.

Fundació "la Caixa"

Dossier de premsa

L'ESTRELLA DE MIRO RESTAURACIÓ EN VIU DEL TAPÍS

DEL 28 DE MARÇ AL 21 DE MAIG DE 2022

CaixaForum Barcelona

Av. de Ferrer i Guàrdia, 6-8
08038 Barcelona
Tel.: 934 768 600

Horari

Oberta a partir del 28 de març, a les 16 h
De dilluns a divendres, de 16 a 20 h
Caps de setmana i festius, de 10 a 20 h

Servei d'Informació de la Fundació "la Caixa"

Tel.: 900 223 040
De dilluns a diumenge, de 9 a 20 h

Àrea de Comunicació de la Fundació "la Caixa"

Josué García: 638 146 330 / jgarcial@fundacionlacaixa.org

Sala de Premsa: <https://premsa.fundacionlacaixa.org/ca/>

 [@FundlaCaixaCAT](https://twitter.com/FundlaCaixaCAT) [@CaixaForum_CAT](https://twitter.com/CaixaForum_CAT) [#EstrellaMiróCaixaForum](https://twitter.com/EstrellaMiróCaixaForum)